CUMHURİYET'İN 100. YILINDA TÜRK KÜLTÜRÜ VE MEDENİYETİ ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

-DÜN/BUGÜN/YARIN-

PROF. DR. RUHİ ERSOY

ÖTÜKEN

ÖTÜKEN

/ otukennesriyat

YAYIN NU: 2051
KÜLTÜR SERİSİ: 1114

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NU: 49269

ISBN: 978-625-408-635-9

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50

Genel Müdür: Ertuğrul Alpay

Genel Yayın Yönetmeni: Göktürk Ömer Çakır

Editör: Ayşegül Büşra Paksoy

Kitap Editörü: Cevdet Avcı

Kapak Tasarımı: Mahmut Doğan

Dizgi-Tertip: Ötüken

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: Vizyon Basımevi Kâğıtçılık
Matbaacılık ve Yayın Sanayii Ticaret Ltd Şti
Beylikdüzü OSB Mah. Orkide Cad. Nu: 1/Z
Beylikdüzü-İstanbul Tel: (0212) 671 61 51
Sertifika Nu: 52098

İstanbul- 2023

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Prof. Dr. Ruhi Ersoy: 2 Aralık 1972'de Osmaniye'de doğdu. Memleketi olan Osmaniye'de ilk, orta ve lise eğitimini tamamladı. Erciyes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümü'nden 1995 yılında mezun oldu ve aynı yıl Kayseri'de Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde öğretmen olarak göreve başladı.

2001 yılında Gaziantep Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi'ne öğretim görevlisi olarak geçiş yapan Ersoy, 2003 yılında Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halkbilimi Ana Bilim Dalı'nda doktora çalışmasını tamamlayarak Gaziantep Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak çalışmaya devam etti.

2005 yılında İngiltere'de School of Oriental and African Studies'de (SOAS) misafir araştırmacı olarak bulundu ve "Oryantalist Batı Anlayışına Karşı Türk İslam Kültürü" temalı birçok konferans verdi. London School of Economy'de "Avrupa Kapısında Türk Kültürünü Doğru Anlamak" ve 2008 güz döneminde ABD'de The University of Rhode Island Sosyal Antropoloji Bölümü'nde "Türk Kültüründe Kadın ve Türklerin Milliyetçilik Anlayışındaki İnsani Boyutlar" konularında seminerler verdi. Fransa, Almanya, Hollanda başta olmak üzere Türk Federasyonlarında konferanslar düzenleyerek Avrupa'da yaşayan yurttaşlarımızın göç, uyum ve entegrasyonu hakkında gözlem ve tespitlerde bulundu. Kazakistan, Kırgızistan, Azerbaycan, Kırım, KKTC gibi Türk dünyası ülkelerinde de akademik bildiriler sundu.

2008-2011 arasında Gaziantep Üniversitesi'nde senato üyeliği ve konservatuar müdürlüğü görevinde iken Suriye-Türkiye ilişkilerinin kültürel diplomasi ayağında projeler geliştirerek katkıda bulundu.

21 Ocak 2011 tarihinde doçent ünvanı almaya hak kazandı.

12 Haziran 2011 tarihinde yapılan Milletvekilliği Genel Seçimlerinde Osmaniye'den aday adayı oldu. Genel seçimler sonrası Gazi Üniversitesi Türk Halk Bilimi Bölümü'ne öğretim üyesi olarak geçti. Medya-Kültür İlişkisi, Uygulamalı Halk Bilimi, Kültür Endüstrisi gibi yüksek lisans ve doktora düzeyindeki dersleri verdi. 4 Kasım 2012'de MHP 10. Olağan Kurultayında MYK üyesi seçildi. Daha sonra MHP'de Aile, Kadın ve Engellilerden Sorumlu Divan Başkan Yardımcılığına getirildi.

Prof. Dr. Ruhi Ersoy, akademik ve siyasi çalışmalarının yanı sıra millî kültüre hizmet eden yayın organlarında ve sivil toplum örgütlerinde düşünce hayatına katkılar verdi. Öğrencilik yıllarından itibaren Ülkü Ocakları bünyesinde muhtelif görevler üstlendi.

7 Haziran 2015 Genel Seçimlerinde MHP'den 25. Dönem Osmaniye milletvekili seçilerek parlamentoya girdi. Devam eden süreçte yapılan 1 Kasım 2015 erken genel seçimlerinde yeniden Osmaniye milletvekili olarak 26. Dönem Parlamentosu'nda yer aldı.

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Mülteci Hakları/Göç ve Uyum, Batı Ülkelerindeki İslam Düşmanlığını İnceleme ve İşçi Sağlığı ve İş Güvenliğini İnceleme Alt Komisyon üyeliklerinde bulundu. Özellikle göç/uyum komisyonu kapsamında yaptığı yurt içi ve yurt dışı seyahatlerindeki gözlemleri ve akademik birikimle göç, kültür ve insan ilişkisini Türk medeniyeti tarihi içerisinde değerlendirerek konferans, panel ve benzeri programlarda düşüncelerini dile getirdi.

Gazi Üniversitesi'nden ayrılan Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Halk Bilimi Bölümü'nde profesör olarak görev yapmakta olan Ersoy aynı zamanda MHP Genelbaşkan Başdanışan görevini de sürdürmektedir.

İyi derece İngilizce bilen Ersoy, Dr. Süreyya Ersoy ile evli olup Kutalmış ve Nazlıhilal adlı iki çocuk babasıdır.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ 11

**KÖKLÜ GELENEKTEN GÜÇLÜ GELECEĞE:
İNSAN-KÜLTÜR-MEKÂN**

Orhun Metinlerinden Bugüne Sosyal Devlet Anlayışımıza
Dair Bazı Tespitler 17

Kültürel Diplomasi ve Orhun Yazıtları Ekseninde
Türkiye-Moğolistan İlişkileri 28

Türk Dünyası Kültür Başkenti Hiva'dan 21. Yüzyıl
Türk Dünyasına Bakış 37

Türk Kültürünün Hafıza Mekânı Olarak Ahlat:
Geçmiş, Şimdi ve Gelecek Üzerine Düşünceler 43

İki Devlet-Bir Millet Ruhunun Tezahürü: Ahmed Cevad ve
"Çırpınırdın Karadeniz" Üzerine Bir Değerlendirme 53

Bir Abide Kadın: Ahmed Cevad'ın Kahraman Hayat Yoldaşı
Şükriye Hanım 69

Türk Kültürü ve Medeniyetinin Eylemci Entelektüeli:
İsmail (Bey) Gaspıralı 77

Coğrafyayı Vatan Yapan Üç Öncü: Hacı Bektaş-ı Veli,
Yunus Emre, Ahi Evran Üzerine Düşünceler 84

Cumhuriyet'in 100. Yılında Halk Bilimi (Folklor) Çalışmaları
Üzerine Bir Değerlendirme: UNESCO Türkiye Millî
Komisyonu Çalışmaları; Yerelden Evrensele,
Kültürel Mirasımızın Korunmasına Dair Gelişmeler 90

Dinamik Bir Süreç Olarak Kültür Çalışmaları:
Türk Halk Bilimi Üzerinden Bir Değerlendirme 121

KÜLTÜR DEĞİŞMELERİ: DİJİTAL DÜNYADA İNSAN-TOPLUM VE MİLLÎ KÜLTÜR

Dijital Çağda Kültür Değişmeleri Üzerine Tespitler/Düşünceler..... 141
Dijital Dünya ve Millî Kimlik Üzerine Düşünceler 151
Dijitalleşme ve Millî İrade İlişkisine Dair Bazı Tespitler 165
Televizyon Dizilerinin Toplum Üzerindeki Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme 175
Medya, Kültür ve İletişim Stratejisi Açısından Kafkasların Geleceğine Dair Bazı Tespitler..... 190
Medeniyet Tartışmaları Ekseninde Türkiye'nin Serencamı Üzerine Düşünceler 203
Gelenek-Modernite Kıskacında Türkiye'de Millî Kültür ve Siyaset İlişkisine Dair Düşünceler..... 215
Cumhuriyet Tarihi Bağlamında Millî Kültür ve Millî Siyaset Arasındaki İlişki Üzerine Değerlendirmeler..... 222
Türk Modernleşmesi Serüveni Üzerine "İnsan-Toplum-Kültür İlişkisi" Bağlamında Bir Değerlendirme 226
Cumhuriyet'in 100. Yılı Bağlamında Kültür Siyaset İlişkisine Dair Tarihsel Bir Okuma..... 234
Cumhuriyet'i Doğuran Tarihsel-Kültürel Şartlar ve Gelişimi Üzerine Bir Değerlendirme..... 248
Cumhuriyet'in 100. Yılında "Maarif Davamız": Tespitler, Düşünceler, Öneriler..... 256
Millî İradenin Tarihî Yolculuğu ve Meşruiyet Kaynakları Üzerine Tespit ve Düşünceler..... 272

KAYNAKÇA 283

Cumhuriyet'in 100. yılında, "Çırpınırdın Karadeniz"in yürek sözcüsü Ahmed Cevad ve eşi alp kadın Şükriye Hanım'ın nezdinde Türk dünyasının bugünlere gelmesi için mücadele eden, ülküsü için can vermeyi göze alan, kurduğu hayali hakikate çevirmek için çalışan ve bu şuurla yaşamış olan, adı bilinen ve bilinmeyen tüm yüce ruhlara ithaf olunur.

ÖN SÖZ

Türkiye Cumhuriyeti, 29 Ekim 2023'te kuruluşunun 100. yılını tamamlarken yüz yılın muhasebesini yapmak; Türk kültür ve medeniyetinin dün-bugün-yarın denklemindeki konumunu anlayabilmek adına önemli göstergeleri önümüze koyacaktır. Türk kültüründe tarih öncesinden günümüze uzanan değerler silsilesi ile Türk devlet geleneğinin istiklâl ve istikbâl esaslı sürekliliği bugünü var eden geçmişin birikimleridir. Bu birikim, tarihin her kriz döneminde Türklüğün bir çıkış yolu bulmasını ve kendi devletini koruyarak veya yeniden inşa ederek bağımsızlığını muhafaza etmesini sağlamıştır.

Türk tarihinin her döneminde buna rastlamakla birlikte Osmanlı Türkiye'sinden Cumhuriyet Türkiye'sine geçilen süreçte köklerinden filizlenen bir milletin, çağın şartlarına göre kendini ve devlet mekanizmasını güncellediğini görmekteyiz. Batı emperyalizmi karşısında direnemeyen ve parçalanan Osmanlı Devleti'nde sivil-askerî bürokrasi ve bir grup aydının aşağı yukarı iki asırlık arayışlarının sonucu olarak millet iradesinin devletin idaresine dönüştürülmesiyle kurulan Türkiye Cumhuriyeti, köklü Türk devlet geleneğinin 20. yüzyıldaki tezahürlerindendir.

Siyasal teşekküllerin ötesinde Türk kültür ve medeniyetinin tarihsel bağlamda geçirmiş olduğu gelişim evrelerine bakıldığında devletleri de şekillendiren bir müktesebatın varlığı görülür. Bizim hem akademik çalışma alanımız bakımından hem de siyasal okumalarımızın bir neticesi olarak söz konusu müktesebatın bugün aldığı şekli anlamak adına; bozkır kültürü, Türk modernleşmesi serüvenini, kentleşme ve dijitalleşmeyi bir kavram haritası olarak ortaya koyabiliriz. Bozkır kültürü Türklerde insan, çevre ve inanç tasavvurlarının şekillenmesinde; Türk devlet geleneğinin oluşmasında; Türklerin öteki toplumlarla bir arada yaşama becerisi kazanmasında ve Türk sözlü-yazılı edebiyatının destan devri başta olmak

üzere teşekkülünde önemli bir belirleyicidir. Sonraki süreçte Türklerin göçler vasıtasıyla coğrafya değişimi ve yeni kültür çevresiyle teması Batı kültür ve medeniyetiyle çok yönlü etkileşime girmeleri sonucunu doğurmuştur. Buna bağlı olarak Batı'nın kendi içerisinde geçirmiş olduğu sosyal, ekonomik ve zihinsel dönüşümler Türk kültürünü de etkilemiştir. 19. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı siyasal sistemi öncülüğünde Batı modernizmiyle takip, taklit, terkip ve tenkitin bir arada olduğu bir ilişkiye girilmiştir. Türk modernleşmesi serüveninin o günden bugüne bu dört kavram zemininde devam ettiğini söyleyebiliriz.

Türk modernleşmesi Osmanlı yenileşme hareketlerinden bu yana sancılı bir süreç olarak her alanda gelenekle çatışan bir atmosferde ilerlemiştir. Batı'da 18. yüzyıldan itibaren ortaya çıkan Endüstri Devrimleri bilindik üretim-tüketim sistemlerini ve anlayışlarını değiştirmiştir. Bu değişimler de Batı'nın kendi içerisinde ve Batı'yı takip eden toplumlarda yaşam biçimlerinin ve alanlarının yeniden inşasına sebep olmuştur. Türkiye'de özellikle 1960'lardan itibaren ortaya çıkan ve hızlı nüfus artışıyla ekonomik problemlere bağlı olarak gelişen kentleşme, bu sürecin yansımalarından biridir. Ancak Batı'da tarihî kentlerden ayrı olarak yeni üretim merkezlerinin çevresinde ortaya çıkan sanayi kentlerindeki planlı kentleşme biçimi, Türkiye'de pek mümkün olmamıştır. Başka bir ifadeyle gerekli altyapılar hazırlanmadan kırsalda yaşayan geniş kitlelerin kentlerin çevresine taşındığı bir göç olgusu, Türkiye'de kentleşme olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu da tıpkı modernleşme serüveninde olduğu gibi hem kent hayatıyla ilgili sorunların hem de kendi içerisinde kültürel çatışmaların yaşandığı bir sürece dönüşmüştür.

Batı'da, ulaşım ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi, medya araçlarının ve ortamlarının da dünya gündemine hızla girmesini beraberinde getirmiştir. 20 ve 21. yüzyılda bu medya araçlarının internet teknolojileri ile birleşmesi ise bizim genel anlamda dijitalleşme kavramıyla ifade ettiğimiz tekno-kültür çağını başlatmıştır. Dijitalleşme süreci bir yandan bireyin ve toplumun dünyaya entegre olmasını sağlarken diğer yandan sonuçları itibarıyla insanın bedensel-ruhsal sağlığının bozulması ve sosyal-kültürel yapı-söküm gibi çeşitli riskleri taşımaktadır. Endüstri 4.0 ve Toplum 5.0'ın konuşulduğu günümüz dünyasında Türk kültürü ve medeniyeti Türkiye

merkezli bakış açısıyla kendini konumlandırmaya çalışırken aynı zamanda Türk dünyası coğrafyasıyla bütünleşme çabası içerisindedir. Türk kültür ve medeniyetinin pozitif değerler sistemi, Batı'nın ortaya çıkarmış olduğu medeniyet krizi karşısında Türk Devletleri Teşkilatı aracılığıyla bütün insanlığa umut ışığı olmaktadır.

Elinizdeki çalışma, bu çerçeve ve kavram haritasıyla okunabilecek olan Türkiye ve Türk dünyasındaki örnek şahsiyetleri, olayları, fikirleri ve kültürel değişim süreçlerini ele alan makalelerden oluşmaktadır. Çalışmada yer alan 23 makale 2 grupta toplanmıştır. "Köklü Gelenekten Güçlü Geleceğe: İnsan-Kültür-Mekân" başlığını taşıyan ilk bölümde 10 makale yer almıştır. Bu gruptaki makaleler Türk kültürünün temel metinlerinden bugüne yansıyan değer ve tutumları, devlet adamı tipolojisini, hâfıza mekânı örneklerini, yakın tarihte öne çıkan şahsiyetleri ve bizim akademik çalışma alanımız olan Türk halk biliminin değişim-dönüşüm süreçlerini ele almaktadır. "Kültür Değişmeleri: Dijital Dünyada İnsan-Toplum ve Millî Kültür" başlıklı ikinci bölümde 13 makale yer almıştır. Bu makalelerde medya ve dijitalleşme sürecinin eğitim-öğretim hayatıyla Türk kültür ve siyasetine etkilerini ortaya koymayı amaçlayan değerlendirmeler yapılmıştır.

Çalışmada yer alan 23 makalenin bir kısmı çeşitli dergilerde daha önce yayımlanmış yazılarımızın gözden geçirilip güncellenmiş hâlinden oluşmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde yer alan yazıların bir kısmı ise Türkiye'nin farklı yerlerindeki konferans, seminer ve üniversite açılış konuşmalarındaki sunum metinlerimizin daha sonra makaleye dönüştürülmesinden elde edilmiştir. Bu yazılarda özellikle Türkiye'nin güncel meseleleri ele alınırken yukarıda ifade edildiği üzere kentleşme, endüstri devrimleri ve dijitalleşme anahtar kavramları kullanılmış dolayısıyla metinlerde bu kavramlar etrafında bazı değerlendirmeler tekrar edilmiştir.

Çalışmada yer alan yazılar, 21. yüzyılın ilk çeyreği tamamlanırken Cumhuriyet'imizin 100. yılına girdiği bu dönemde Türk kültür ve medeniyetinin dünden devraldıklarını yarına taşıyabilme adına imkân ve kabiliyetlerine dair tespit, inceleme, değerlendirme ve görüşlerimizi içermektedir.

Prof. Dr. Ruhi ERSOY
Ankara 2023

KÖKLÜ GELENEKTEN GÜÇLÜ GELECEĞE: İNSAN-KÜLTÜR-MEKÂN

ORHUN METİNLERİNDEN BUGÜNE SOSYAL DEVLET ANLAYIŞIMIZA DAİR BAZI TESPİTLER

Türk Devlet Geleneği ve Devlet Adamlığının Tarihsel-Kültürel Yapısı

Toplumların tarihsel-kültürel şartları; coğrafyaya, ekonomi ve nüfus yapılarına bağlı olarak kendilerine özgü geliştirdikleri sosyal ve siyasal örgütleri; dil ve inanç özellikleri gibi pek çok etken millî kimliği teşkil eder. Bu bağlamda Türk millî kültürü kendi şahsına münhasır özellikler taşıyan dil-edebiyat metinleri başta olmak üzere pek çok kültürel pratikte çok erken dönemlerden bugüne kimliğini, karakterini muhafaza edebilmiştir. Türklerin yaşadıkları coğrafyalarda öne çıkan en belirgin özellikleri, teşkilatlanma becerileri ve kahraman tipolojisi üretebilme kabiliyetleri olarak göze çarpmaktadır. Bu, Türk mitolojisine ve destanlarına, dinî-ahlaki metinlere çeşitli biçimlerde yansımıştır. Bu şekilde Türk devlet geleneğinin şifreleri korunarak nesiller arasında aktarılmıştır. Türk kültüründeki teşkilatlanabilme ve lider üretebilme yeteneği Türklerin yaşadığı her coğrafyada devlet kurmalarını sağlamıştır. Böylece süreklilik esasına dayalı Türk devlet geleneği içerisinde, devlet aklı ve anlayışı her şart altında varlığını muhafaza etmiştir.

Türk kültür ve medeniyet tarihi içerisinde milletin kendi sosyal, siyasal, ekonomik müesseselerini oluşturma ve bunları kutsalla olan ilişki biçimleriyle bağdaştırarak devlet sistemine dönüştürme becerisi, millî iradenin devlet iradesini inşa etme şekli olarak dünden bugüne gelmiş olan en büyük mirastır. Türk tarihinde devlet geleneğinin zemininde yarı yerleşik esnek devlet kültüründen modern döneme dek, aileden buduna (millete) uzanan sivil teşkilatlanma tarzı yatmaktadır. Eski Türklerdeki bu teşkilatlanma biçimi devlet sisteminin temelini oluşturmuştur. Bu oluşum biçimi katı,

KÜLTÜREL DİPLOMASİ VE ORHUN YAZITLARI EKSENİNDE TÜRKİYE-MOĞOLİSTAN İLİŞKİLERİ

Türk ve Moğol ilişkileri binlerce yıllık tarihî arka plana dayanmakla birlikte Türkiye-Moğolistan resmî ilişkileri 1969 yılında başlamış olup 1990'lı yıllara kadar iki ülke arasındaki ilişkide derin bir sessizlik hâkim olmuştur. Zira 2. Dünya Savaşı sonrası Amerika ve SSCB'nin öncülüğünde iki kutuplu dünya düzeninde, devletlerarası ilişkilerde ikili ilişkilerden ziyade bloklar arası ideolojik temelli yaklaşımın egemen olması Türkiye-Moğolistan arasındaki ilişkilerin gelişmesini engellemiştir. 1990'lı yılların başında SSCB'nin dağılması, Berlin Duvarı'nın yıkılması gibi gelişmeler iki kutuplu dünya düzeninden çok kutuplu dünya düzenine geçilmesinin ve ideolojik temelli yürütülen uluslararası ilişkilerin yeni bir boyut kazanmasının önünü açan önemli gelişmeler olmuştur. Soğuk Savaş yıllarında başta Amerika ve SSCB'nin diğer uluslarla ilişkilerinde gerek ekonomik desteklerini gerekse eğitim, kültür-sanat, müzik ve sinema gibi alanlardaki faaliyetlerini tek yönlü, yönetme ve kontrol etme amaçlı propaganda düzleminde yürüttüğü görülür. Daha sonra dengelerin değişmesiyle birlikte 2000'li yıllar diplomasinin yeniden tanımlandığı, uluslararası ilişkilerde kültürel ögeler aracılığıyla milletlerin birbirini tanıdığı ve bu sayede iş birliklerinin tesis edildiği yeni dönemin başlangıcı olmuştur. İletişim ve ulaşım teknolojilerindeki hızlı değişimler uzakları yakın kılmış, milletlerarası etkileşimler sivil boyut kazanarak ilerlemiştir. Ülkeler arası kültür ve sanat alanındaki faaliyetlerle kültürel yakınlaşmanın ve kültürel etkileşimin kurulması anlamına gelen "kültürel diplomasi"[11] anlayı-

[11] "Kültürel diplomasi, kamu diplomasinin bir alt başlığını oluşturmaktadır. Bir ülkenin yumuşak gücü o ülkenin siyasal değerleri, kültürü ve dış politikası tarafından belirlenmektedir. Kültür bu nedenle önemli bir öge olarak yer almaktadır. Kültürün tam olarak ne olduğuna dair kesin bir oydaşma olmamakla birlikte ulusal kültürün pek çok ögesinin diplomasi amaçlı kullanıldığı bilinmektedir."

KÜLTÜR DEĞİŞMELERİ: DİJİTAL DÜNYADA İNSAN-TOPLUM VE MİLLÎ KÜLTÜR

DİJİTAL ÇAĞDA KÜLTÜR DEĞİŞMELERİ ÜZERİNE TESPİTLER/DÜŞÜNCELER

Uğraş alanı sosyal meseleler olan bilim dalları ve bu alanların bilim işçileri, yaşadıkları zamanın birikimi ve temel yaklaşımlarını esas alarak çalışır. Kültürü inceleyen bilim dallarının, onu şekillendiren temel dinamikleri bir bütün olarak ele alma çabasında olması gerekir. Zira kültür, bir edebî eserin belirli bir bölümünün veya bir tablonun incelenmesi gibi statik bir yöntemle ele alınamaz. İnsanın çevresiyle kurduğu etkileşimler bütünü olarak kültür, statik değil dinamik bir yapı arz eder. Dolayısıyla kültürü incelerken bu dinamizmin farkında olmak gerekir, aksi takdirde ortaya konulan çıkarımlar kültür tarihinin belirli bir dönemindeki bir kesitin incelemesi olarak kalacaktır. İlk insandan bu yana kültür tarihinin bütün dönemleri için geçerli olan bu yaklaşım bağlamında 21. yüzyıla bakıldığında, "kültür değişmeleri"nin hızını ve yönünü tayin eden dinamiklerin çokluğu dikkat çeker. Endüstri devrimlerinin peş peşe geldiği 20-21. yüzyıl aralığında teknoloji, ulaşım ve iletişim sistemlerini geliştirmiştir. Bu da teknoloji ve kültür arasında hayatı kolaylaştırmanın ötesinde bağlar kurulmasına yol açmıştır. Erol Güngör *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik* adlı çalışmasında teknolojinin insan hayatına etkileri konusunda şu tespitleri yapar:

> Teknolojideki değişmelerin insanların davranış ve düşüncelerinde birçok değişmelere yol açması, artık ders kitaplarının standart bilgisi haline gelecek kadar harcıalem olmuştur. Her şeyden önce, teknolojik değişme kendi başına bir tavır ve davranış değişmesi demektir: İnsanlar bir işin nasıl yapılacağı -ve dolayısıyla nasıl bir mekanizma ile yapıldığı ve ne gibi neticeler doğurduğu- konusunda yeni bir anlayış kazanmışlar; davranış alışkanlıklarını bu yeni işleyiş tarzına göre ayarlamaya başlamışlardır. Karasabandan traktöre geçen insan, en azından makine gücünün insan ve hayvan gücüne olan üstünlüğü, daha çok makineleşmenin daha çok zaman ve emek tasarrufu olduğunu, makinenin üretim gü-

DİJİTAL DÜNYA VE MİLLÎ KİMLİK ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

Millî kültürün parçalarını bir bütün olarak onu inşa eden insan hayatının her aşamasına ayrıntılı bakarak anlamaya çalışmak gerekir. Bu bağlamda akademik sahamız da olan Türk halk biliminin çalışma konuları arasında yer alan "geçiş törenleri" ya da "geçiş ritüelleri"[151] şeklinde adlandırılan geleneksel duruşun ana aksı doğum, düğün ve ölüm şeklinde teşekkül etmektedir. Türk kültürünün erken dönem sözlü ve yazılı metinlerinden bu yana bakıldığında bu üç geçiş dönemi törenlerinin, kültürün yapı taşları arasında olduğu görülür. Dolayısıyla millî kültür ve kimliğin başka bir ifadesi olan "kolektif hafıza"[152] yine bu törenler üzerinden inşa edilir. Birey, toplumun bir üyesi olarak kolektif hafızaya bu kültürel yapılar üzerinden eklemlenir. Millî kimlik doğrultusunda oluşan millî şuur da bu ifadeyle yaşar. Geleneğin konusu olan geçiş törenleri, insanlığın Sanayi Devrimi ile başlayan modernleşme evresi ile çeşitli kültür değişmelerine sahne olmuş, söz konusu bu süreci post-modernite ve post-truth kavramlarının izlemesi ve değiştirmesi takip etmiştir. Küreselleşme ve kapitalizmle birlikte dijitalleşme kıskacına da giren bütün dünyaya paralel olarak Türk kültürü de bu süreçten nasibini olumlu ve olumsuz anlamda almaktadır. Ayrıca küreselleşmeyle eş zamanlı ilerleyen dijitalleşmeyi hızlandıracak pek çok etken de ortaya çıkmaktadır. Bunlardan biri de daha önce ifade ettiğimiz gibi, 2020 yılında dünyayla birlikte Türkiye'yi de etkisi altına alan COVID-19 salgını sürecidir. İnsanların salgın sürecinde eve kapanması ekran kültürünün tamamen yaygınlaşmasına yol açmış ve dijitalleş-

151 Türk halk biliminin kadrosuyla ilgili kapsamlı bilgi için bk. Örnek, S. V. *Türk Halkbilimi*. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000.

152 Kolektif hafıza ve toplumların hatırlama biçimleriyle ilgili kapsamlı bilgi için bk. Connerton, P. *Toplumlar Nasıl Anımsar?*. (Çev. Alaaddin Şenel), Ayrıntı, İstanbul, 1999.

DİJİTALLEŞME VE MİLLÎ İRADE İLİŞKİSİNE DAİR BAZI TESPİTLER

"Kültür endüstrisinden darbe endüstrisine geçiş."

19-20. yüzyıl aralığındaki bilimsel çalışmalar, ulaşım ve iletişim sistemlerinin insanlık tarihinde olmadığı kadar yüksek bir hızla gelişmesini sağlamıştır. Bu birikim 21. yüzyıla girildiğinde bilgi teknolojilerinin katlanarak büyümesine yol açan çalışmaların önünü açmıştır. Böylece bilindik haberleşme, iletişim ve etkileşim yolları kökünden değişmiş; yeni bir çağa girilmiştir. Bu çağda işin görünen yüzünde insan hayatını bir yanıyla kolaylaştıran ulaşım sistemleri, anlık haberleşme biçimleri, görsel-işitsel mobil cihazlar, gündelik hayatı yönlendiren medya ortamları gibi sıralanabilecek pek çok yenilik 2000'li yılların başından bu yana etkisini arttırmıştır. İnsanlığın yazılı kültürle tam anlamıyla tanışması için dünyanın farklı coğrafyalarında uzun süre beklenmiş, matbaanın ve diğer baskı makinelerinin yaygınlaşması uzun zaman almıştır.[162] Bugün ise "küresel bir köy" hâline gelen dünyanın bir ucundaki topluluklar başka kültürlere ait bilgileri saniyeler içerisinde görüntüleyebilmektedir. Böylelikle dünya gittikçe "küçülmüş", zaman ve mekân farklılıkları önemini yitirmiştir.[163] Batı'da Sanayi Devrimi ile başlayan üretim ekonomisinin dünyayı şekillendirme çabası teknolojik yatırımların önünü açmış ve gelinen noktada bilgi, kültür, siyaset ve ekonominin iç içe geçtiği bir sistem ortaya çıkmıştır.

---

162 Kapsamlı bilgi için bk. Castells, *M. Enformasyon Çağı: Ekonomi Toplum ve Kültür, Cilt 1 Ağ Toplumunun Yükselişi*. (Çev. Ebru Kılıç), Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008.

163 Mcluhan, M. ve Bruce, R. P. *Global Köy*. (Çev. Bahar Öcal Düzgören), Scala Yayıncılık, İstanbul, 2015.

TELEVİZYON DİZİLERİNİN TOPLUM ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Medya-Kültür-Toplum İlişkisi

Batı merkezli ulaşım ve iletişim sistemlerinin 20-21. yüzyıldaki gelişimi sosyokültürel ve ekonomik hayatı da aynı hızda değiştirmiştir. Özellikle iletişim teknolojilerinin yazı sonrası dönemdeki dönüşümü, kültürel yapıların; üretim, kayıt ve aktarım yöntemlerini yenilenmesini sağlamıştır. Önceden, yazının yaygın olmadığı dönemlerde, "belleğe dayalı kayıt sistemleri"[171] kullanılırken, toplumsal iletişim ağları ve odakları özellikle sözlü kültür bağlamında şekillenmiştir. Türk sözlü kültürü bağlamında bakıldığında kendine özgü şiir ve anlatı geleneğiyle ritüellerin, toplumsal belleğin yapı taşları olduğu görülür.[172] Değişen teknolojik imkânlarla birlikte sözlü, yazılı ve elektronik kültür ortamlarının bireysel ve toplumsal iletişim olanaklarına olan etkisi, kültürel üretim ve tüketim tarzlarını şekillendirmiştir. Sözlü iletişim biçimleri, kültürel içerikleri kalıplaştırmıştır. Yazılı kültür ortamı, kültürel metinleri sabit yapılar haline getirip iletmeyi sağlamıştır. Yaygın olarak 20. yüzyıldan itibaren ise elektronik kültür ortamının kayıt ve iletim olanakları, kültürün üretim ve tüketim anlayışını yeniden şekillendirmiştir.

Bu çerçevede bakıldığında elektronik kültür ortamının en önemli etkisi iletişim olgusunun yeniden tanımlaması olmuştur. Teknoloji; bireyler arası iletişimi, kitle iletişimine dönüştürdü. Teknolojinin evrimi, telgraftan akıllı telefonlara kadar olan süreçte bireylerin ve toplumun zihinsel dünyasını derinlemesine etkiledi. Kitle iletişim araçları, önemli bir mesaj çoğaltma işlevine sahiptir. Tarih boyunca

171 Assmann, J. *Kültürel Bellek*. (Çev. Ayşe Tekin), Ayrıntı Yayınlar, İstanbul, 2015, s. 29.

172 Kapsamlı bilgi için bk. Yıldırım, D. "Türk Sözel Kültüründe Süreklilik (Osmanlı Hanedanlığı Döneminden Cumhuriyete)", *Türkbilig,* S. 2000/1, s. 32-45.